Miquel Martí i Pol, el poeta i el poble

L'obra de Miquel Martí i Pol s'erigeix com una de les aportacions poètiques més importants de la literatura catalana contemporània, i pel nombre de lectors hom pot parlar de tot un fenomen capaç de fer eixir la poesia dels cercles minoritaris habituals. Potser perquè, com deia un dels seus biògrafs, Ignasi Pujades, el poeta estava posseït pel «do de comunicar amb senzillesa les coses essencials».

Enric Balaguer

Records d'infantesa

Miquel Martí i Pol neix el 19 de març de 1929 a Roda de Ter (Osona). La seva infantesa queda marcada pel context històric del moment, entre el temps de la Catalunya republicana i el de la Guerra i el primer franquisme i, tot plegat, estretament lligada a les vivències familiars i al poble de Roda. Sobre els seus pares escrivia:

> *El meu pare era manyà i treballava de torner a can Bracons i Riera, que s'anunciaven com la "primera fábrica nacional de telares automáticos en serie". La meva mare feia de dobladora a La Blava (Tecla Sala, primer, i T. Sala e hijos, després), la mateixa fàbrica on jo vaig treballar durant trenta anys.*

Fotografia de Miquel Martí en els seus anys d'infantesa

El 1934 inicia els estudis d'ensenyament primari, fins al primer curs de batxillerat a l'escola parroquial de Roda de Ter, amb la guerra civil com a teló de fons:

> *De l'època de les Escoles Nacionals (els tres anys de guerra) sí que en recordo coses. N'hi havia un, que li dèiem l'ocellet, que era "roig" i sempre em deia que ens matarien a tots. A mi em feia por. Aquest mateix, un dia, em va ensenyar una cosa i em va dir que era un condó. No ho era, però jo vaig envermellir perquè aleshores no n'havia vist mai cap, i era el tems de l'escatologia, en què dir titola, o cul, o mamelles, o cagar, semblava una proesa.*

Imatge dels alumnes de mossèn Espinalt, en Miquel Martí i Pol hi surt assenyalat. Autor: Joan Prat.

La fàbrica

Al 1943 entra a treballar com a escrivent a la fàbrica de filats coneguda com "La Blava" de Roda de Ter. Hi treballà durant gairebé trenta anys i a la seva obra literària va saber reflectir la dura realitat social d'aquest entorn. El compromís cívic i polític amb els treballadors, que sempre va considerar "la seva gent" i, poèticament "herois" de la història, es concreta en el llibre *La fàbrica*, que recrea la vida d'aquelles persones i en denuncia l'opressió econòmica i social. Poemes com *L'Elionor*, *No estem mai sols* o *Balada* són només una mostra d'aquest testimoni vital.

L'ELIONOR

L'Elionor tenia
catorze anys i tres hores
quan va posar-se a treballar.
Aquestes coses queden
enregistrades a la sang per sempre.
Duia trenes encara
i deia: <<*sí, senyor*>> i <<*bones tardes*>>.
La gent se l'estimava,
l'Elionor, tan tendra,
i ella cantava mentre
feia córrer l'escombra.
Els anys, però, a dins la fàbrica
es dilueixen en l'opaca
grisor de les finestres,
i al cap de poc l'Elionor no hauria
pas sabut dir d'on li venien
les ganes de plorar
ni aquella irreprimible
sensació de solitud.
Les dones deien que el que li passava
era que es feia gran i aquells mals
es curaven casant-se i tenint criatures.
L'Elionor, d'acord amb la molt sàvia
predicció de les dones,
va créixer, es va casar i va tenir fills.
El gran, que era una noia,
feia tot just tres hores
que havia complert els catorze anys
quan va posar-se a treballar.
Encara duia trenes
i deia: <<*sí, senyor*>> i <<*bones tardes*>>.

Miquel Martí i Pol

Imatge recent de la fàbrica de filats Tecla Sala i Filla de Roda de Ter, coneguda com "la Blava"

La fàbrica (1959)

Correllengua
Cultura i llibertat

CAL
COORDINADORA D'ASSOCIACIONS PER LA LLENGUA CATALANA

Miquel Martí i Pol, el poeta i el poble

La malaltia com a naixement poètic

El 1948, amb dinou anys, Martí i Pol contrau la tuberculosi que l'obliga a passar tot un any al llit. Aquest fet fatal comporta però el naixement del vessant poètic que mai abandonà. D'aquest període són els poemes que formaran *Porto la tarda recolzada al braç*, que es publica molts anys més tard, en el volum *El llarg viatge*, el 1976. Entre 1952 i 1957 escriu les composicions que integren —l'autor la considera la seva primera obra— *El fugitiu*, on trobem el reflex de la crisi religiosa que va viure l'autor. El 1953, guanya el Premi Óssa Menor amb *Paraules al vent*, encara un poemari incipient, amb influències palpables, com ara les de la poesia de Blai Bonet («Provava d'imitar-la, i ho confesso sense gens de vergonya» —ens diu l'autor).

El 7 de maig de 1956, en Miquel es casa amb Dolors Feixas. Dos anys més tard neix la seva filla Maria Àngles i el 1965 el seu fill Jordi

Durant els darrers anys de la dècada de 1950, s'inicia el gir cap als poemes de temàtica social, textos que constituiran, entre d'altres, l'obra *La fàbrica.*

L'activisme, leitmotiv dels anys 60

La dècada dels seixanta va ser d'un gran activisme per a l'autor: participa en diversos jurats de premis, actua en obres de teatre, realitza traduccions, fa de cantautor, és membre de diverses plataformes polítiques (serà militant del PSUC des de 1968 a 1982). En el decurs de la dècada escriurà els poemes d'*He heretat l'esperança* i d'*Autobiografia* que es publicaran també dins *El llarg viatge*. Durant els anys seixanta només publica un llibre, *El poble*, el 1966, amb una sensibilitat social i una figuració realista que dóna compte d'una nova etapa marcada per inquietuds ideològiques i estètiques diferents.

Imatge de la seva actuació al teatre Romea de Barcelona, el 1963

L'esclerosi múltiple, un punt de no retorn

El 1970 suposa un abans i un després en la vida del poeta: se li detecta una esclerosi múltiple que, a poc a poc, li dificulta la parla, la mobilitat i la deglució d'aliments.

Aquesta circumstància es reflectirà en *Vint-i-set poemes en tres temps*, publicat el 1972. La introspecció serena de les seves limitacions fa que la seva poesia transcendeixi la realitat de l'àmbit de la malaltia, i basteix un món poètic original com a expressió de les sensacions més humanes: l'amor, el desig i la mort, que pot ser entès per tothom. El poeta, sacsejat per les envestides de la malaltia, expressa el que sent a través de l'alteritat: *«Mireu-me bé: sóc l'altre»* —escriu al primer vers del llibre.

El desembre de 1972, deixa de treballar a la fàbrica i enceta uns anys d'autoreclusió.

Correllengua
10 anys sense Miquel

CAL
COORDINADORA D'ASSOCIACIONS PER LA LLENGUA CATALANA

Miquel Martí i Pol, el poeta i el poble

De l'enclaustrament a una nova obertura

A *Quadern de vacances* (1976) Martí i Pol revela ja l'inici de la superació de l'estat anterior, i els llibres següents posen de manifest un cant a la vida cada cop més esclatant, que arriba al cim amb volums com *Estimada Marta* (1978) i *L'àmbit de tots els àmbits* (1981). Ara el poeta aposta clarament pel futur, amb optimisme, amb unes enormes ganes de viure i amb una renovada fe en l'home. Reprèn la poesia amorosa, amb un matís fins i tot eròtic. I convida el lector a una reflexió cívica sobre la necessitat d'aportar cadascú el que pugui en la construcció del país comú. Són tres vies -la fe en el futur, l'erotisme i la reflexió cívica- que defineixen un nou moment, cabdal.

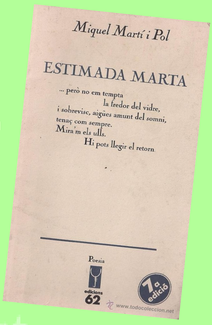

El reconeixement públic

Durant la dècada de 1980 i 1990, i recuperada la democràcia, el poeta rep el reconeixement institucional i també del poble. El 1983, la Generalitat de Catalunya li atorga la Creu de Sant Jordi, al 1985 el seu poble l'homenatja i convoca els premis anuals de poesia que duen el seu nom. El 1988 rep el Premi Ciutat de Barcelona de poesia, el 1991 el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, el 1992 la Medalla d'or al mèrit a les Belles Arts del Ministeri de Cultura espanyol i el 1999 la Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya.

El 1986, es casa amb la seva segona muller, Montserrat Sans.

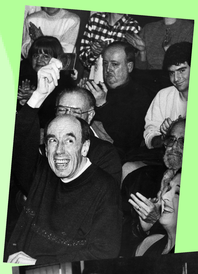

El 26 de novembre de 1986, Miquel Martí i Montserrat Sans es casen

Martí i Pol rebent la Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya de mans del llavors President Jordi Pujol (setembre de 1999)

De la serenor, a un nou desconcert

Capvespre d'agost

Ha plogut molt. De tot arreu m'arriben
sentors de terra molla.
Bec, golut,
la llum esplendorosa del crepuscle.

Ara pertot la vida recomença
poderosa com mai;
i els amants que són lluny l'un de l'altre
s'enyoren i es desitgen.

¿I jo qui sóc sinó algú innominat
que sols viu si tu el penses?

(Del llibre *Els bells camins*)

En plena maduresa vital, la poesia de Martí i Pol traspua una innegable sensació de serenitat, present ja en textos com els del *Primer llibre de Bloomsbury* (1982) i confirmada a *Els bells camins* (1987). Ni tan sols el dolor produït per la mort de la primera muller, que genera el *llibre d'absències* (1985), no trenca aquesta actitud del poeta.

Amb tot, en els llibres que publica ja en els anys noranta -el primer dels quals, però, conté textos escrits a partir del 1986- la poesia de Martí i Pol presenta un nou tombant, definit pel desconcert, el desencís, la inseguretat. Es tracta de sensacions personals, íntimes fins i tot, accentuades pel pes dels anys -el poeta reconeix que es fa vell-, i hom diria que per la descoberta d'unes noves manifestacions de la pròpia personalitat, desconegudes, o almenys ocultes fins ara, que se li imposen i destorben la relativa placidesa amb què s'havia acostumat a fer front a si mateix.

10 anys sense Miquel Martí i Pol
Llengua, cultura i llibertat

CAL
COORDINADORA D'ASSOCIACIONS PER LA LLENGUA CATALANA

Miquel Martí i Pol, el poeta i el poble

Melodia poètica

Ramon Muntaner, Cèldoni Fonoll i Lluís Llach, alguns dels cantautors que han musicat obres del poeta

"Molta gent ha arribat a la meva poesia a través dels cantants, per tant estic molt agraït a tots els que han musicat coses meves".

L'obra de Martí i Pol ha estat de les més musicades entre els autors catalans: Rafael Subirachs, Maria del Mar Bonet, Ramon Muntaner, Jaume Arnella o Celdoni Fonoll en són només alguns exemples.

Durant la dècada dels noranta, cal destacar la fèrtil col·laboració amb el cantautor Lluís Llach, per a qui compondrà les lletres dels discs *Un pont de mar blava* (1993), *Porrera* (1995) i *Temps de revoltes* (2000). El primer, que va assolir un gran èxit, va comptar amb la col·laboració de la cantant grega Nena Venetsanou i de l'àrab Amina Aloui, que va esdevenir una cantata a favor del diàleg multicultural, elevant el Mediterrani a la categoria de pàtria cultural.

El poeta i la pàtria

Martí i Pol fou sempre un autor compromès amb el seu país i la seva gent. Els seus textos denuncien l'opressió del franquisme i hi té un paper destacat el record d'un passat gloriós que es mira amb enyorança. Aquests poemes utilitzen sovint la paròdia i la reducció, i per a reflectir el context polític i ideològic, se serveix de símbols com el silenci i la nit. En tots ells hi ha la voluntat d'expressar la lluita per la pervivència del país i per l'assoliment d'un futur en plenitud. Poemes com *Aquesta remor que se sent*, *Plany* o *Meditació última* són alguns exemples d'aquest sentiment.

Meditació última (fragment)

Ara és l'hora de dir,
ara és l'hora de recordar que el poble persisteix
en tots nosaltres,
en cada un de nosaltres,
i que tot allò que hem fet
i tot allò que hem desitjat
és l'essència mateixa del poble
indestructible.

El seu estimat Roda

Vista general del Pont vell de Roda de Ter i l'església

Tertúlia de la Penya Verdaguer, al desembre del 1953. D'esquerra a dreta: Emili Teixidor, Esteve Viñolas, Josep Clarà, Miquel Arimany, Miquel Martí i Pol, i Jaume Vilar i Blanch. Font: Arxiu Miquel Martí i Pol.

El poble de Roda de Ter és l'escenari on l'escriptor viu, s'inspira i es converteix en el tema central d'algunes de les seves obres literàries més famoses. Com ell mateix deia:

"Roda... l'estimo molt. És el meu poble i hi he viscut sempre. No és pas un poble molt maco, però és el meu i m'agrada més que cap."

Des de sempre, participa activament a la vida social i cultural del poble i l'any 1946 fundà la *Penya Poètica Verdaguer*, juntament amb d'altres escriptors de renom: Emili Teixidor, Miquel Arimany...

Sempre hi ha un alè d'esperança

Martí i Pol va ser sempre crític i a la seva darrera etapa, lluny d'abandonar-se a la resignació o a la passivitat, va saber fer-hi front. Al darrer volum, *Llibre de les solituds*, el poeta recupera la ironia, ja present en alguns llibres d'anys enrere, com a recurs per a salvar-se tant del desconcert com de la resignació, amb la qual cosa introdueix un element que permet de pensar en la superació d'aquesta darrera etapa.

"Sempre tot està per fer i sempre tot és possible. I justament perquè tot està per fer, tot és possible"

L'11 de novembre de 2003, a conseqüència d'una complicació afegida a l'evolució del seu fràgil estat de salut, va morir a l'hospital de Vic. Tenia setanta-quatre anys.

Agraïments: Arxiu Miquel Martí i Pol i Associació d'Amics de Miquel Martí i Pol

CAL
COORDINADORA D'ASSOCIACIONS PER LA LLENGUA CATALANA